

Przedmiar

Zakres prac: zadanie obejmuje pełną konserwację techniczną i estetyczną – ściany trzech pierwszych przęseł nawy (licząc od chóru). Ściany od podłogi do wysokości najniższego gzymsu (z wyłączeniem tego gzymsu).

Lp.	Element	Przedmiar w dm²
1.	Tynki zabytkowe	7000
2.	Elementy architektoniczne	4000

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Nawa i kruchta

Kościół pw. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy

Góra Świętej Małgorzaty 38A

99-122 Góra Świętej Małgorzaty

dr Magdalena Kwiatkowska

ul. Świeża 11, 97-300 Piotrków Trybunalski

Tel: 784-904-731, e-mail: biuro@konserwacja-zabytkow.pl

2021 r.

SPIS TREŚCI

UPRAWNIENIA	3
1. PRZEDMIOT, PODSTAWA OPRACOWANIA I INFORMACJE OGÓLNE	8
1.1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU	8
1.2. DANE DOTYCZĄCE KONSERWACJI	8
2. HISTORIA OBIEKTU	9
2.1. KRÓTKI OPIS KOŚCIOŁA	10
2.2. WNĘTRZE KOŚCIOŁA	10
2.3. WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA	11
3. OPIS IKONOGRAFICZNY - POLICHROMIA	12
4. STAN ZACHOWANIA	14
5. BADANIA STRATYGRAFICZNE	17
5.1. SPIS BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH	17
5.2. SPIS ODKRYWEK	18
5.3. STRATYGRAFIA - POLICHROMIA PRZED KONSERWACJĄ	19
5.4. STRATYGRAFIA - PAS LAMPERII PRZED KONSERWACJĄ	21
6. MATERIAŁ I TECHNIKA WYKONANIA	23
6.1. IDENTYFIKACJA MATERIAŁÓW - POLICHROMIA	24
7. WNIOSKI KONSERWATORSKIE	25
8. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	27
9. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE	29
10. FOTOGRAFIE	32

UPRAWNIENIA

AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH im. JANA MATEJKI
W KRAKOWIE

Wydział Konserwacji i Restauracji Dziel Sztuki

(nazwa uczelni)
(nazwa podstawowej jednostki organizacyjnej uczelni)

DYPLOM

stacjonarnej

ukończenia studiów w formie

konserwacja i restauracja dzieł sztuki

na kierunku

konserwacja i restauracja malarstwa

w specjalności

bardzo dobrym

z wynikiem

i uzyskania w dniu 28-05-2011

magistra sztuki

tytułu zawodowego

Kierownik podstawowej
jednostki organizacyjnej

Rektor

DZIEKAN WYDZIAŁU KONSERWACJI
I RESTAURACJI DZIEŁ SZTUKI

(pieczęć imienna i podpis)

prof. Grażyna Korpala
Kraków

(miejscowość)

REKTOR

(pieczęć imienna i podpis)

Adam 28-06-2011

dnia

Pan(i) **Magdalena Maria Kwiatkowska**

(imię, imiona i nazwisko)

data urodzenia 26-03-1985

miejsce urodzenia **Piotrków Trybunalski**

Magdalena Kwiatkowska

(podpis posiadacza dyplomu)

Nr dyplomu **7470**

Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie
1818

Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki

Dyplom wydany w Rzeczypospolitej Polskiej

Magdalena Kwiatkowska

urodzona dnia 26 marca 1985 roku w Piotrkowie Trybunalskim

na podstawie rozprawy doktorskiej pt.:

„Problematyka konserwatorska negatywów fotograficznych na podłożu szklanym wykonanych w technice srebrno – żelatynowej na przykładzie kolekcji negatywów rodziny Brandysów”

oraz po złożeniu wymaganych egzaminów uzyskała stopień

doktor sztuki

w dziedzinie sztuk plastycznych

w dyscyplinie artystycznej konserwacja i restauracja dzieł sztuki

nadany uchwałą Rady Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
z dnia 18 października 2017 roku.

Promotor w przewodzie doktorskim
dr hab. Zofia Kaszowska

Recenzenci w przewodzie doktorskim
dr hab. inż. Piotr Nowak, dr hab. Marzena Ciechańska, prof. ASP w Warszawie

Dziekan Wydziału Konserwacji
i Restauracji Dzieł Sztuki

dr hab. Marta Lempart-Geradowska, prof. ASP

Przewodniczący rady
jednostki organizacyjnej
(pieczęć imienna i podpis)

Kaszowska

Promotor
(podpis)

REKTOR
prof. Stanisław Tołki

Rektor
(pieczęć imienna
i podpis)

Nr: 297/18

Kraków, dnia 22 listopada 2018 roku

Kraków,
13 listopada 2013

Zaświadczenie

Niniejszym zaświadczam, że Pani Magdalena Kwiatkowska zameldowana w Piotrkowie Trybunalskim przy ulicy Targowej 10b/4, nr PESEL 85032603461, samodzielnie prowadziła prace na podstawie umowy zlecenie zawartej dnia 4.06. 2013 w Piotrkowie Trybunalskim pomiędzy Rektorem Kościoła Akademickiego Panien Dominikanek pw. Matki Bożej Śnieżnej a firmą konserwatorską ArsMironia Magdalena Kwiatkowska.

Prace konserwatorsko-restauratorskie w kościele Akademickim Panien Dominikanek w Piotrkowie Trybunalskim polegały na częściowym odsłonięciu malowideł ściennych w prezbiterium i w nawie głównej w stopniu pozwalającym na ustalenie zasięgu zabytkowych polichromii.

Prace trwały od dnia 4.06.2013 do dnia 13.11.2013.

PEŁNOMOCNIK
Miron Kwiatkowski
.....
Miron Kwiatkowski
.....

(czytelny podpis)

ARSMIRONIA

KONSERWACJA ZABYTKÓW

Kraków, 30 października 2014r.

Zaświadczenie

Zaświadcza się, że Magdalena Kwiatkowska samodzielnie prowadziła i kierowała zespołem przy pracach konserwatorsko-restauratorskich przy polichromii na sklepieniu prezbiterium w Kościele Akademickim Panien Dominikanek pw. Matki Bożej Śnieżnej w Piotrkowie Trybunalskim.

Prace realizowano od 2 czerwca 2014 do 15 października 2014.

PELNOMOCNIK

ArsMironia Magdalena Kwiatkowska
97-300 Piotrków Trybunalski, Jeziorna 32
NIP: 7712742813 Regon: 122601297
tel.: 692-677-418, 784-904-731
www.arsmironia.pl e-mail: biuro@arsmironia.pl

Miron Kwiatkowski
/pełnomocnik firmy/

ARSMIRONIA MAGDALENA KWIATKOWSKA 97-300 PIOTRKÓW TRYBUNALSKI
UL. JEZIORNA 32 NIP 7712742813 REGON 122601297
BIURO@ARSMIRONIA.PL

1. PRZEDMIOT, PODSTAWA OPRACOWANIA I INFORMACJE OGÓLNE

1.1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

- **Rodzaj:** malowidła ściennie
- **Autor:** nieznany
- **Czas powstania obiektu:**
 - relikty polichromii XVII w?,
malowidła wykonane w technice klejowej XIX w.
 - relikty kościoła XII w. (?), przebudowa XV w., obecna budowla z XVII w.
- **Technika:** Malowidła ściennie XIX wiek technika klejowa?
- **Miejsce usytuowania:** Góra Świętej Małgorzaty 38A, 99-122 Góra Świętej Małgorzaty
- **Właściciel obiektu:** Parafia pw. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy
Góra Świętej Małgorzaty 38A, 99-122 Góra Świętej Małgorzaty, reprezentowana przez Proboszcza - (ksiądz Dariusz Bujak).

1.2. DANE DOTYCZĄCE KONSERWACJI

- **Inwestor:** Parafia pw. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy, Góra Świętej Małgorzaty 38A, 99-122 Góra Świętej Małgorzaty, reprezentowana przez Proboszcza (ksiądz Dariusz Bujak).
- **Instytucja prowadząca prace:** ARSMIRONIA Magdalena Kwiatkowska.
- **Opracowała:** Konserwator dzieł sztuki dr Magdalena Kwiatkowska.
Adres: 97-300 Piotrków Trybunalski, ul. Świeża 11.
Tel.: 784-904-731

2. HISTORIA OBIEKTU¹

Pierwszy znany dokument, który wspomina Górę Świętej Małgorzaty to tzw. „falsyfikat trzemeszeński” (powstały ok. 1233 r. w klasztorze kanoników laterańskich w Trzemesznie), noszący datę 28 IV 1145 r. Według niego w tymże właśnie roku, w obecności legata papieskiego kard. Humbalda, jeden z synów Bolesława Krzywoustego (prawdopodobnie Mieszko III Stary) przekazał „wieś na Górze pod Łęczycą” w posiadanie klasztorowi Kanoników Regularnych Laterańskich w Trzemesznie. W dokumencie jest wspomniana także usytuowana w tej wsi Kaplica Maryi. Tak więc w 1145 r. istniała już i wieś, i kaplica, jednak data założenia wsi jest nieznana. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego (wydanie z 1881 r.) podaje rok 1040, lecz nie jest to niczym uzasadnione. Słownik etymologiczny miast i gmin PRL powołuje się już na „falsyfikat trzemeszeński” i podaje rok założenia 1145. Ostatecznie tę datę uznano za rok założenia wsi, której właścicielami byli Kanonicy Regularni z Trzemeszna.

Przy wspomnianej kaplicy, prawdopodobnie jeszcze w 1145 r. lub na początku 1146, erygowano parafię, bowiem w dokumencie wystawionym 2 III 1146 r. przez legata papieskiego kard. Humbalda (zob. Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski, t. I), zatwierdzającym powyższą darowiznę wsi klasztorowi w Trzemesznie, mowa jest o proboszczu trzemeszeńskim Bernardzie.

Przed 1250 r. zakonnicy trzemeszeńscy ufundowali kościół w stylu romańskim. W XV w. był on gruntownie przebudowany, o czym świadczą fragmenty z cegły gotyckiej². Świątynia ponownie była przebudowana w XVII w. i odnowiona w wieku XIX. Gdy w 1818 r. car Aleksander I zlikwidował Kapitułę Kanoników Regularnych Laterańskich parafię przejęli księża diecezjalni diecezji włocławskiej.

¹ Staniszewski Paweł, "Rys historyczny św. Małgorzaty Dziewicy i Męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty", DIECEZJA ŁOWICKA, <https://diecezja.lowicz.pl/parafia/sw-malgorzaty-dziewicy-i-meczennicy-w-gorze-swietej-malgorzaty/>, <dostęp 03.02.2021 r.>.

² "Historia, URZĄD GMINY GÓRA ŚWIĘTEJ MAŁGORZATY, <https://www.goraswmalgorzaty.pl/69,historia?trec=28>, <dostęp 04.02.2021 r.>.

2.1. KRÓTKI OPIS KOŚCIOŁA

Kościół św. Małgorzaty usytuowany jest na szczycie wzgórza. Pierwotnie był gotycki - część południowa ściany zachodniej zbudowana jest z cegły gotyckiej³ o regularnym XV-wiecznym układzie polskim. Obecna budowla pochodzi z XVII wieku. Gruntownie kościół odnowiono w wieku XIX.

Jest to świątynia murowana, orientowana, jednonawowa, z prezbiterium zamkniętym wielobocznie. Przy nawie od zachodu prostokątna przybudówka, od północy Kaplica Matki Boskiej zamknięta również wielobocznie. Przy prezbiterium od północy znajduje się prostokątna zakrystia i kruchta łącząca zakrystię z kaplicą. Od południa prostokątna kruchta. Zachodnia przybudówka rozczłonkowana jest półkolumnami, dźwigającymi trójkątny szczyt z ząbkowanym gzymsem.

Dachy dwuspadowe. Nad ścianą tęczową ażurowa wieżyczka na sygnaturkę.

Ściany nawy na zewnątrz oskarpowane.

2.2. WNĘTRZE KOŚCIOŁA

Prezbiterium ze sklepieniem kolebkowym z gurtami, oddzielone od nawy łukiem tęczowym.

W nawie sklepienie kolebkowo-krzyżowe z gurtami, wsparte na przyściennych filarach, między nimi wnęki.

Ściany wnętrza rozczłonkowane parami pilastrów.

Chór muzyczny wysunięty w części środkowej do przodu, wsparty na filarach.

³ "Historia, URZĄD GMINY GÓRA ŚWIĘTEJ MAŁGORZATY, <https://www.goraswmalgorzaty.pl/69,historia?trec=28>, <dostęp 04.02.2021 r.>.

2.3. WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA

W prezbiterium znajduje się neobarokowy, drewniany, polichromowany, złożony ołtarz główny z bramkami i obejściem. Retabulum z obrazem „Najświętszego Serca Jezusa”. W części centralnej umieszczony jest wizerunek „Matki Boskiej z Dzieciątkiem”.

W nawie od strony północnej znajduje się XIX wieczny ołtarz. Drewniany, polichromowany, złożony z obrazem „Przemienienia Pańskiego”.

Natomiast od strony południowej umieszczono bliźniaczy XIX-wieczny ołtarz boczny z „Matką Boską Częstochowską”.

Przy ścianie południowej umieszczony jest XVIII wieczny drewniany polichromowany ołtarz boczny z rzeźbą „Chrystusa Ukrzyżowanego”.

W Kaplicy Matki Boskiej od strony północnej znajduje się przyścienny neobarokowy ołtarz murowany. W środku jego nastawy umieszczona jest płaskorzeźba „Zdjęcie z Krzyża”.

3. OPIS IKONOGRAFICZNY - POLICHROMIA⁴

PREZBITERIUM

W prezbiterium na polach sklepiennych, na błękitnym tle scena „Ostatniej Wieczerzy” i postaci: Chrystusa nad ołtarzem głównym oraz czterech Ewangelistów i św. Piotra i Pawła. Białe gury zdobione ornamentyką roślinną. W górnej partii ścian szeroki podwójny profilowany gzyms, na którym wspiera się sklepienie. Dolna część gzymsu malowana na biało, środkowa część gładka z motywem roślinnym, wyżej drugi gzyms wieńczący, profilowany z napisami identyfikującymi świętych.

Ściany z marmoryzowanymi pilastrami w tonacji ugrów i brązów. Na ścianie południowej prezbiterium pomiędzy pilastrami bliżej ołtarza głównego - malowidło przedstawiające „Pokłon Trzech Króli”, scena ze Świętą Rodziną i trzema królami we wnętrzu stajenki.

Obraz ujęty w klasycystycznej bogatej sztukatorskiej ramie z motywami stylizowanego akantu z perełkami. Rozbudowane zwieńczenie zamyka górą kartusz herbowy otoczony roślinnymi girlandami. Analogiczne girlandy zamykają ramę od dołu.

Na ścianie północnej prezbiterium malowidło przedstawiające „Pokłon Pasterzy” ze Świętą Rodziną, pasterzami i zwierzętami we wnętrzu stajenki. Obraz w bogatym obramieniu sztukatorskim, analogicznym do obramienia ze ściany południowej.

Pola ścian północnej i południowej pomiędzy pilastrami od strony zachodniej wypełniają w górnych narożnikach postacie klęczących aniołów. W tle pół powtarzające się motywy symboli Chrystusa i Marii. Od strony północnej nad wejściem do zakrystii płaskorzeźbiona I Stacja Drogi Krzyżowej, od strony południowej nad wejściem do kruchty XIV Stacja Drogi Krzyżowej. W dolnej partii ścian współczesna drewniana boazeria.

NAWA

Pola sklepienne wypełniają postaci świętych, kolejno od strony północnej przy łuku tęczowym pokrytym polichromią: św. Wojciech, św. Anna, św. Franciszek z Asyżu,

⁴ Błażewicz-Matwój Ewa, red., „DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA DOTYCZĄCA POLICHROMII W PREZBITERIUM KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. MAŁGORZATY W GÓRZE MAŁGORZATY”, maszynopis, ŁÓDŹ 2016.

św. Ambroży. Od strony południowej od łuku tęczowego św. Stanisław, św. Jan Chrzciciel, św. Helena i św. Stanisław Kostka. Postacie ujęte w obramieniach imitujących pasy sztukaterii, wzbogacone uproszczonym motywem rocaille'owym. W sąsiednich polach stylizowana roślinność.

Gurty oddzielające przeszłą z motywami krzyża z promieniami i roślinnością. Zachodnia ściana chóru również polichromowana, z obydwu stron prospektu organowego dwie postaci w obramieniach imitujących sztukaterię: św. Cecylia i Dawid.

Ściany północną i południową zdoła ornamentyka roślinna wokół Stacji Drogi Krzyżowej. We wnękach okiennych w prezbiterium wici roślinne - gałązki róż, a w nawie kwiaty słonecznika. W dolnej partii ścian nawy olejna brązowa lamperia.

KAPLICA MATKI BOSKIEJ

Sklepienie Opiera się na schodkowym fryzie będącym łącznikiem ze ścianami. Na sklepieniu malowidło przedstawiające Matkę Boską Niepokalanie Poczętą. Wizerunek w prostokątnej ramie ozdobionej motywami roślinnymi. Sklepienie obwiedziona wokoło pierzastymi motywami rocaillu. Analogiczne dekoracje ścian wokół wnęk okiennych. Na dole ścian olejna lamperia.

PRZYBUDÓWKA KRUCHTA

Na płaskim stropie malowidło z Chrystusem i modlącymi się dziećmi. Na ścianie zachodniej i południowej w miejscu wydzielonego obecnie zamkniętego pomieszczenia gospodarczego - ornamentyka roślinna, na zewnątrz podziały geometryczne - iluzjonistyczne pasy tworzące płyciny na ścianach.

ZAKRYSTIA

Na sklepieniu - cztery owalne scenki z życia św. Małgorzaty z XIX wieku.

4. STAN ZACHOWANIA

Wstępne oględziny obiektu pozwoliły na rozpoznanie stanu zachowania malowideł ściennych. We wnętrzu widoczne są znaczne zniszczenia zarówno tynków jak i warstwy malarskiej. Pośredni wpływ na stan zachowania polichromii mają warunki atmosferyczne. W kościele panują zmienne warunki temperaturowo-wilgotnościowe. Zimą w trakcie mszy para wodna i ciepłe powietrze unoszą się, a po zetknięciu z zimnymi wysokimi partiami ścian para skrapla się i osadza na malowidłach.

Nie uzbrojonym okiem widoczne są także przemalowania warstwy malarskiej, a ich obecność można stwierdzić na większych powierzchniach malowideł na ścianach i sklepieniu nawy. Przemalowania charakteryzują się błyszczącą nierównomiernie powłoką tworzącą nieregularne zacieki. Przykładami mogą być ornamentyka roślinna i obramienia obrazów na sklepieniu nawy. Bazy pilastrów i cokół w całym kościele pokryte są grubą warstwą farby olejnej.

Lokalne zniszczenia tynków i malowidła powstały na skutek długotrwałego działania wody poprzez nieszczelne pokrycie dachowe. Na warstwie malarskiej można zaobserwować plamy, przebarwienia, ciemne wykwyty spowodowane działalnością mikroorganizmów - takie zniszczenia nosi pole sklepienne w nawie z przedstawieniem św. Franciszka z Asyżu.

Przy ścianie zachodniej nad organami malowidło uległo największemu zniszczeniu. Osypała się warstwa malarska a wraz z nią wierzchnia warstwa tynku. Dostająca się do pomieszczenia woda uruchomiła proces migracji soli do powierzchni malowidła, gdzie widoczne są ich wykwyty. Szczególnie zniszczone są przedstawienia figuralne znajdujące się na omawianej ścianie: scena „św. Cecylia” z lewej strony prospektu organowego oraz scena przedstawiająca postać „Dawida” z prawej strony prospektu organowego. Postacie są prawie nieczytelne.

Najprawdopodobniej w partii przyziemia dochodzi do podciągania kapilarnego wody gruntowej spowodowane brakiem izolacji tudzież istniejącą wadliwą. Są to spęcherzenia i rozwarstwienia tynku i warstwy barwnej, pudrowanie się tychże i ubytki. Na tynkach w strefie cokołowej stwierdzono obecność wysoleń. Szczególnie widoczne wykwyty soli posiada ściana południowa przy ołtarzu bocznym z „Chrystusem Ukrzyżowanym” w dolnej partii olejnej lamperii na cokole.

Spoivo warstwy malarskiej w wielu miejscach straciło swoje właściwości - warstwa malarska jest spudrowana, najsilniej w partii żagli sklepienia. Wpływa to na osłabienie przyczepności warstwy malarskiej do podłoża konstrukcyjnego. Widoczne jest także łuszczenie się jej i odpadanie.

Na ścianach i sklepieniu można zaobserwować uszkodzenia mechaniczne powierzchni warstwy malarskiej, tj. zarysowania. Wyraźnie widoczne są spękania warstw technologicznych, gdyż w wyniku cyrkulacji powietrza w rysach i pęknięciach tynku nagromadził się brud – mają one postać czarnych, nieregularnych kresiek.

Podczas poprzednich nieprofesjonalnych remontów kościoła ubytki oryginalnych tynków były uzupełniane materiałami o składzie chemicznym odmiennym od zabytkowych tynków wapienno-piaskowych. W strukturze nawarstwień widoczne są łąty cementowe oraz gipsowe.

Elementy sztukatorskie posiadają drobne uszkodzenia mechaniczne.

Powierzchnia malowidła jest bardzo brudna, zakurzona i pokryta pajęczynami. Powoduje to zmianę jego kolorystyki - intensywność barw została stłumiona i obiekt wygląda na ciemniejszy i mniej kontrastowy niż jest w rzeczywistości.

Tynki zachowane są dość dobrze, z wyjątkiem ściany nad chórem. Na skutek działania wilgoci, do wysokości około 3 m od podłogi chóru warstwa malarska całkowicie odpadła wraz z wierzchnią warstwą tynku. Ponadto widoczne są silne zabrudzenia wokół otworów wentylacyjnych.

W partii, gdzie XIX-wieczne przemalowanie odsłonięto można dojść do wniosku, że malowidła najstarsze zachowane są w niewielkim stopniu.

Na odkrytych fragmentach widoczne są zniszczenia wywołane pracami przy instalacji elektrycznej.

W kruchcie malowidła i partie tynków są źle zachowane. Na płaskim stropie malowidło przedstawiające "Chrystusa i modlących się dzieci" - w wielu miejscach porysowane, warstwa malarska pudruje się, łuszczy i odpada. "Na południowej i zachodniej ścianie przybudówki zachodniej (...) istnieje najstarsza nieprzemalowana polichromia - iluzjonistyczne podziały ściany na płyciny ze stylizowaną ornamentyką roślinną w narożnikach. Ornamentyka ta odbiega znacznie klasą, lekkością i formą od pozostałego

zdobnictwa roślinnego XX w. w kościele"⁵. Ten fragment polichromii stanowi dobrze zachowany świadek XIX-wiecznej warstwy malarskiej.

Narożnik północno-wschodni kruchty nosi ślady niszczącego działania wody. W tym miejscu tynk się osypał, liczne ślady prac naprawczych. Widoczne są współczesne łąty cementowe w dużej ilości.

⁵ Błażewicz-Matwój Ewa, "WSTĘPNE ROZPOZNANIE STANU ZACHOWANIA WYSTROJU WNEŹRZA...", maszynopis, ŁÓDŹ 2001, s. 7.

5. BADANIA STRATYGRAFICZNE

5.1. SPIS BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH

- Badania stratygraficzne ścian: sondy pasowe i płaszczyznowe
- Badania stratygraficzne pilastrów: sondy pasowe i płaszczyznowe
- Badania stratygraficzne sklepienia: sondy pasowe i płaszczyznowe
- Badania stratygraficzne gzymsu: sondy pasowe i płaszczyznowe
- Badania stratygraficzne chóru muzycznego: sondy pasowe i płaszczyznowe

5.2. SPIS ODKRYWEK

- Odkrywka płaszczyznowa 1 – balustrada chóru, fot. 30.
- Odkrywka płaszczyznowa 2 – balustrada chóru, fot. 31.
- Odkrywka płaszczyznowa 3 – sklepienie chóru, fot. 32.
- Odkrywka sondażowa pasowa 4 – kolumny chóru, ościeże drzwi, fot. 33.
- Odkrywka płaszczyznowa 5 – podchórze, fot. 34.
- Odkrywka płaszczyznowa 6 – ściana północna, łuk nad ościeżem okna, fot. 36.
- Odkrywka sondażowa pasowa 7 – ściana północna, bazy pilastrów, fot. 37.
- Odkrywka płaszczyznowa 8 – ściana północna ościeże okna, fot. 38.
- Odkrywka płaszczyznowa 9 – ściana północna, łuk nad kaplicą MB, fot. 40.
- Odkrywka sondażowa pasowa 10 – ściana północna, pilaster fot. 41.
- Odkrywka sondażowa pasowa 11 – ściana północna, pilaster, fot. 42.
- Odkrywka płaszczyznowa 12 – ściana południowa, kapitel pilastra, fot. 44.
- Odkrywka sondażowa pasowa 13 – ściana południowa, ościeże okna, fot. 45.
- Odkrywka płaszczyznowa 14 – ściana południowa, pilaster fot. 46.
- Odkrywka sondażowa pasowa 15 – ściana południowa, kapitel pilastra fot. 47.
- Odkrywka sondażowa pasowa 16 – ściana południowa, fot. 48.
- Odkrywka płaszczyznowa 17 – ściana południowa, kapitel pilastra fot. 49.
- Odkrywka płaszczyznowa 18 – ściana południowa, pilaster fot. 50.

5.3. STRATYGRAFIA - POLICHROMIA PRZED KONSERWACJĄ

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstwy
1		V	XX w.	przemalowania
2				kity
3		IV	XIX w.	warstwa malarska
4				pobiała wapienna
5				pobiała wapienna
6				zaprawa wapienno-piaskowa
7		III	XVII w.	warstwa malarska
8				pobiała wapienna
9				zaprawa wapienno-piaskowa
10				cegła
11		II	XV w.	cegła
12		I	XIII w.	kamień

Polichromia składa się z 12 warstw technologicznych (1-12), tworzących V warstw chronologicznych (I-V):

(12/I) - kamień

(11/II) - cegła palona

(10/III) - cegła palona

(9/III) - zaprawa wapienno-piaskowa

(8/III) - pobiała wapienna biała

(7/III) - warstwa malarska barokowa - fresk

(6/IV) - zaprawa wapienno-piaskowa

(5/IV) - pobiała wapienna - biała

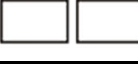

(4/IV) - pobiała wapienna - ugrowa

(3/IV) - warstwa malarska - wykonana w technice klejowej

(2/V) - kity - łąty cementowe, łąty gipsowe

(1/V) - przemalowania po formie - wykonane w technice klejowej

5.4. STRATYGRAFIA - PAS LAMPERII PRZED KONSERWACJĄ

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstwy
1		IX	XX w.	przemalowania
2		VIII	XX w.	przemalowania
3		VII	XX w.	przemalowania
4		VI	XX w.	przemalowania
5		V	XX w.	przemalowania
6				kity
7		IV	XIX w.	warstwa malarska
8				pobiała wapienna
9				pobiała wapienna
10				zaprawa wapienno-piaskowa
11		III	XVII w.	warstwa malarska ?
12				pobiała wapienna
13				zaprawa wapienno-piaskowa
14				cegła
15		II	XV w.	cegła
16		I	XIII w.	kamień

Pas lamperii składa się z 16 warstw technologicznych (1-16), tworzących IX warstw chronologicznych (I-IX):

(16/I) - kamień

(15/II) - cegła palona

(14/III) - cegła palona

(13/III) - zaprawa wapienno-piaskowa

(12/III) - pobiała wapienna biała

(11/III) - warstwa malarska barokowa? - (być może warstwa obecna tylko w partiach przy sklepieniu)

(10/IV) - zaprawa wapienno-piaskowa

(9/IV) - pobiała wapienna - biała

(8/IV) - pobiała wapienna - ugrowa

(7/IV) - warstwa malarska - wykonana w technice klejowej

(6/V) - kity - łąty cementowe, łąty gipsowe

(5/V) - przemalowania po formie - wykonane w technice klejowej

(4/VI) - przemalowania - wykonane w technice olejnej- ugrowe

(3/VII) - przemalowania - wykonane w technice olejnej - czerwone

(2/VIII) - przemalowania - wykonane w technice olejnej - brązowe

(1/IX) - przemalowania - wykonane w technice olejnej - ugrowe

6. MATERIAŁ I TECHNIKA WYKONANIA

Fundamenty murowane z miejscowego kamienia na zaprawie wapiennej. Ściany ceglano-kamienne. Sklepienie kolebkowe z gurtami.

Na mur ceglano-kamienny (?) narzucono warstwę zaprawy wapienno-piaskowej, którą zatarto. Następnie pokryto ją pobiałą wapienną, na której wykonano rysunek kompozycyjny i malowidło w technice fresku mokrego (?). Prawdopodobnie w wieku XVII.

Gzymsy wykonano techniką tynku ciągnionego.

Pod koniec XIX (?) wieku nałożono kolejną warstwę zaprawy, którą pokryto pobiałą. Na tak przygotowanym podłożu wykonano dekoracje malarskie. Najprawdopodobniej zastosowano technikę klejową modyfikowaną domieszką spoiwa olejnego.

Ściany noszą ślady wielokrotnych uzupełnień ubytków zaprawy oraz przemaalowań.

6.1. IDENTYFIKACJA MATERIAŁÓW - POLICHROMIA

Tynki piaskowo-wapienne na wątku ceglanym.

Materiały użyte pierwotnie w XVIII w.:

- cegła
- kamień
- wapno
- piasek
- pigmenty z wodą wapienną

Materiały zastosowane w XIX w.:

- pobiała,
- wapno,
- piasek,
- woda,
- kazeina wapienna
- spoiwo klejowe
- pigmenty

Materiały użyte wtórnie (w XX w.):

- cement
- gips
- farby klejowe, olejne

7. WNIOSKI KONSERWATORSKIE

Obecnie w kościele planowane są prace renowacyjne. Do tej pory naprawy ścian i sklepienia nawy kościoła odbywały się bez przeprowadzenia uprzednio badań odkrywkowych na występowanie polichromii oraz bez prowadzenia odpowiedniej dokumentacji z wykonanych prac.

Wykonane przez poprzedników badania pozwolą podjąć odpowiednie decyzje konserwatorskie. Podjęto próbę potwierdzenia obecności lub braku pierwotnych polichromii ściennych we wnętrzu świątyni.

Z analizy przeprowadzonej na podstawie odkrywek sondażowych oraz odkrywek naturalnych można wnosić, że w kościele znajdują się następujące warstwy technologiczno-chronologiczne:

- podłoże: mur ceglany
- zaprawa wapienno- piaskowa
- pobiała
- oryginalna błękitno-szara warstwa malarska (łuk nad Kaplicą Matki Boskiej);
- zaprawa wapienno-piaskowa
- pobiała wapienna
- pobiała wapienna
- warstwa malarska XIX wieczna.
- przemalowanie: warstwa malarska klejowa (przemalowanie malowideł po formie);
- przemalowanie: warstwy malarskie olejne (dotyczy warstwy cokołu: kolejno od najstarszej: niebieski, czerwony, brązowy, ugrowy);
- kity cementowe i gipsowe;

Z historii kościoła wynika, że był on wielokrotnie przebudowywany a ca co za tym idzie wielokrotnie przemaalowywany. Część południowa ściany zachodniej zbudowana z jest z cegły gotyckiej⁶ o regularnym XV-wiecznym układzie polskim. Obecna budowla pochodzi z XVII wieku. Wtedy to powstały prawdopodobnie polichromie w technice fresku, których relikty są widoczne na łuku przy Kaplicy Matki Boskiej. Gruntownie kościół odnowiono w wieku XIX, nakładając klejową warstwę malarską - kompozycja ta jest widoczna do dziś, chociaż wielokrotnie przemaalowana po formie.⁷

⁶ “Historia, URZĄD GMINY GÓRA ŚWIĘTEJ MAŁGORZATY, <https://www.goraswmalgorzaty.pl/69,historia?trec=28>, <dostęp 04.02.2021 r.>.

⁷ Błażewicz-Matwój Ewa, “WSTĘPNE ROZPOZNANIE STANU ZACHOWANIA WYSTROJU WNĘTRZA...”, maszynopis, ŁÓDŹ 2001, s. 2.

8. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Zakres prac planowanych w niniejszym opracowaniu obejmuje ściany i sklepienie nawy oraz kruchty w Kościele p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w miejscowości Góra Świętej Małgorzaty.

Na podstawie konserwatorskich badań stratygraficznych ustalono, że oprócz XIX-wiecznej polichromii wewnątrz kościoła pokrywają zabytkowe tynki, a także inne warstwy malarskie pochodzące z różnych okresów chronologicznych. Z uwagi na historyczną wartość każdej z warstw, plan prac konserwacji estetycznej należy poprzedzić spotkaniem komisji konserwatorskiej.

Zakłada się przeprowadzenie pełnej konserwacji estetycznej i technicznej.

W pierwszej kolejności zostanie wykonana konserwacja techniczna, podczas której należy odsłonić wszystkie fragmenty zachowanych polichromii, precyzyjnie ustalić zasięg występowania i określić ich stan zachowania.

Zakłada się zabezpieczenie dobrze zachowanych zapraw i warstw malarskich, skucie zdegradowanych oraz wadliwych łąt z cementowej oraz założenie opasek zabezpieczających. W miejscach gdzie polichromie występują w czytelnej formie zaleca się konserwację techniczną polegającą na oczyszczeniu warstw malarskich, zabezpieczeniu ich, uzupełnieniu ubytków w warstwie zaprawy, utrwaleniu malowideł. W miejscach odspojień tynków należy wykonać iniekcje wzmacniające. Na fragmentach murów, gdzie zdegradowane tynki zostaną skute, położone powinny być nowe. Wcześniej przewiduje się wykonanie okładów odsalających i wykonanie impregnacji oraz dezynfekcji murów. Na tym etapie proponuje się użycie tynków szeroko oporowych, kompensujących sole.

Planuje się także przywrócenie walorów estetycznych malowidła.

Konserwacja estetyczna sklepienia i ścian nawy oraz kruchty zostanie wykonana zgodnie z decyzjami podjętymi podczas prac konserwatorsko-restauratorskich prowadzonych w latach 2014-15 (prezbiterium, Kaplica Matki Boskiej). W związku z tym planuje się konserwację i ekspozycję malowideł XIX-wiecznych. Planuje się uzupełnienie ubytków pobiał oraz uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej metodą kropki na barwnym podlawowaniu.

Płaskie powierzchnie ścian proponuje się scalić kolorystycznie przez topowanie, dostosowując się do występującego w danym miejscu koloru oryginału. W ten sposób powierzchnia ścian nie będzie sprawiała wrażenia „płaskości”. Prace zostaną wykonane w oparciu o konsultacje z miejscową delegaturą Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi. Szczegółową koncepcję konserwacji estetycznej należy opracować po oczyszczeniu polichromii w całym kościele, przeanalizowaniu historii i ikonografii malowideł.

Zaleca się usunięcie elementów ruchomego wyposażenia kościoła, które przytwierdzone są do oryginalnej warstwy malarskiej. Zaleca się ułożenie instalacji elektrycznej w miejscu, gdzie oryginalna polichromia nie zachowała się.

9. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej detali na zbliżeniach z rusztowań oraz szczegółowy opis stanu zachowania przed konserwacją.
2. Zabezpieczenie – foliowanie ołtarzy i innych elementów wyposażenia nie będących w zakresie prac.
3. Wykonanie dodatkowych badań stratygraficznych oraz odkrywek pasowych na ścianach i sklepieniu.
4. Pobranie próbek warstwy malarskiej do laboratoryjnych badań chemicznych i petrograficznych (z zastosowaniem metod mikroskopowych oraz mikrochemicznych, analiza jakościowa pobranych pigmentów reakcjami chemicznymi mikrokrystalicznymi i kroplowymi, badania spoiw metodą spektrofotometrii absorpcyjnej w podczerwieni, analiza ilościowa zaprawy).
5. Pobranie próbek pigmentów do analizy chemicznej. Badania mają na celu precyzyjne rozpoznanie techniki i technologii wykonania polichromii oraz jej obecnego stanu zachowania.
6. Odsłonięcie polichromii, metodą mechaniczno-chemiczną przez omiatanie, skrobanie przy użyciu szpachelek, skalpeli, noży szewskich, gąbek ściernych, sztyftów z włókna szklanego.
7. Zabezpieczenie odspojonych, bądź osłabionych krawędzi oryginalnych zapraw opaskami z zaprawy wapienno-piaskowej 3:1.
8. Szczegółowe określenie formy ikonografii, techniki wykonania, zakresu występowania i stanu zachowania polichromii.
9. Mechaniczne usunięcie zanieczyszczeń powierzchniowych oraz zabrudzeń malowidła.
10. Przebadanie ścian metodą akustyczną w celu zlokalizowania pęcherzy podtynkowych i odspojień.
11. Skucie całkowicie zniszczonych zapraw (zasolone partie cokołów), usunięcie wadliwych uzupełnień.
12. Usunięcie lamperii olejnej.
13. Podklejenie odstających fragmentów warstwy malarskiej, z uwagi na niebezpieczeństwo odpadnięcia podczas prac konserwatorskich, 2-3 % roztworem Klucelu GF (prod. Kremer, Polska).

14. Mechaniczne i chemiczne usunięcie zanieczyszczeń powierzchniowych oraz zabrudzeń malowidła z równoczesnymi próbami zlikwidowania zabieleń na warstwie malarskiej, które zniekształcają odbiór malowidła.
15. Przeprowadzenie dezynsekcji powierzchni środkami biobójczymi, np. preparatem Algicid (Rhom & Haas, USA) lub Fungal (Sito, Polska).
16. Wykonanie zastrzyków w miejscach odspojień zaprawy, z wykorzystaniem roztworu Osakrylu KM (Zakłady Chemiczne Oświęcim) w wodzie z dodatkiem środka grzybobójczego, lub (Primal AC 33, Primal AC 330, prod. Arte, Ledan TB 1, prod. Kremer)
17. Uzupełnienie ubytków zaprawy przez założenie kitów wapienno-piaskowych (1:3, 1:2, 1:1), kładzionych jedno, lub wielowarstwowo. Powierzchnia kitów powinna być opracowana zgodnie z powierzchnią oryginalną, co ułatwi zabiegi estetyczno-plastyczne scalające malowidło.
18. Pokrycie powierzchni kitów pobiałą wapienną.
19. Utrwalenie malowidła, polegające na wzmocnieniu warstwy malarskiej przez nadanie jej odpowiedniej spójności, niskoprocentowym roztworem Paraloidu B72 (Rohm & Haas GmbH, Darmstadt, Niemcy) rozpuszczonym w toluenie (roztwór utrwalający malowidło powinien być niskoprocentowy, żeby penetrował w głąb malowidła, nie zaklejając jego powierzchni i nie pozostawiając zabłyśnień; zakłada się nanoszenie środka utrwalającego rozpylaczem o niewielkiej sile próśnienia).
20. Scalenie kolorystyczne warstwy malarskiej – wykonanie punktowań mających na celu przywrócenie mu czytelności i walorów estetycznych. Sposób punktowania proponuje się wykonać w technice kropki na barwnym podlawowaniu. Proponuje się zastosowanie pigmentów w proszku firmy Talens, Maimeri, Lefranc, Bourgeois przy użyciu odpowiedniego spoiwa np. Paraloidu B82 (Rohm & Haas GmbH, Darmstadt, Niemcy) w alkoholu etylowym.
21. W miejscach, gdzie oryginał zachował się szczątkowo, wykonanie rekonstrukcji malowidła na podstawie analogii.
22. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej z wykonanych prac.

UWAGA DO PROPONOWANEGO POSTĘPOWANIA KONSERWATORSKIEGO

Kolejność zabiegów może częściowo ulegać zmianie w zależności od stanu zachowania malowidła i jego reakcji na zabiegi. Zanim zostanie przeprowadzony jakiś zabieg na całości wcześniej zostaną przeprowadzone próby na wybranym fragmencie. Niektóre prace będą prowadzone równolegle, bądź naprzemiennie.

Proponowane technologie stopniowo będą uzgadniane z komisją konserwatorską z udziałem przedstawicieli Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na wniosek komisji mogą ulec zmianie.

Prace w obiekcie można prowadzić etapowo.

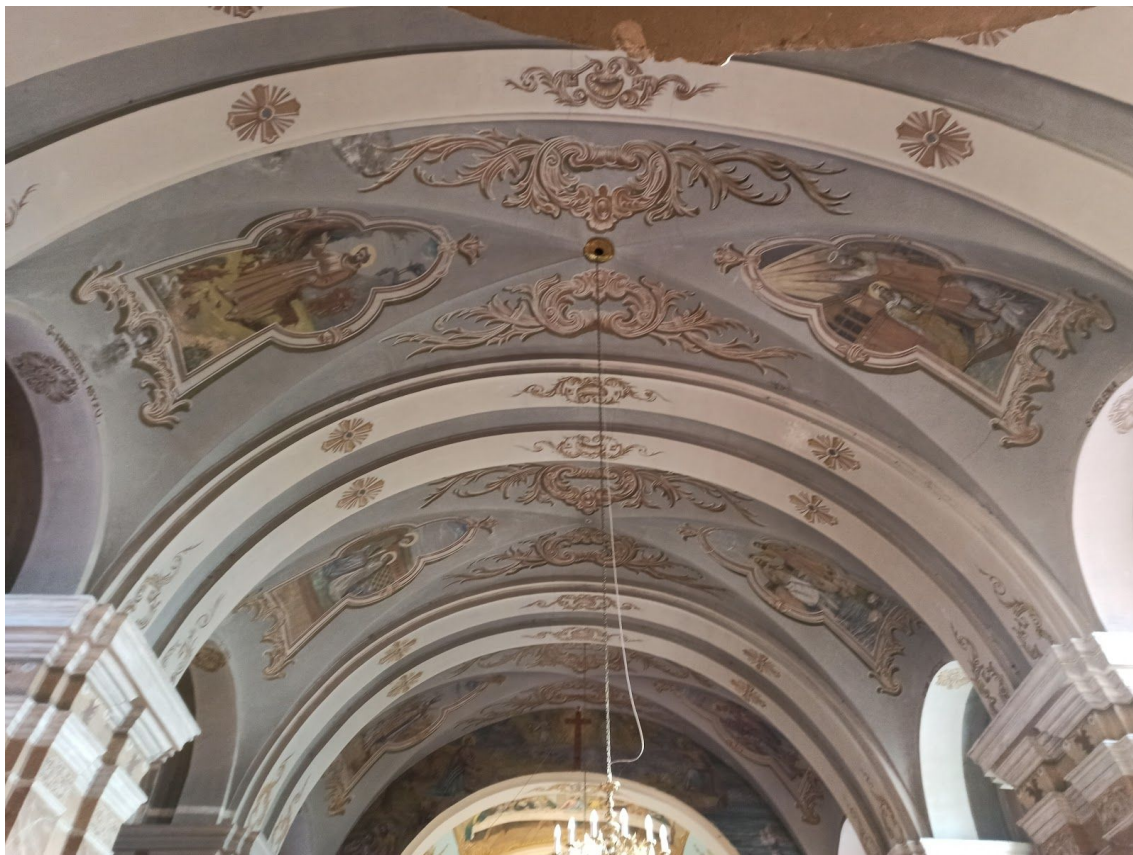
10. FOTOGRAFIE

Fot. 1. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 2. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Widok na chór.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 3. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie.
Fot. M. Kwiatkowski, 2020 r.

Fot. 4. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

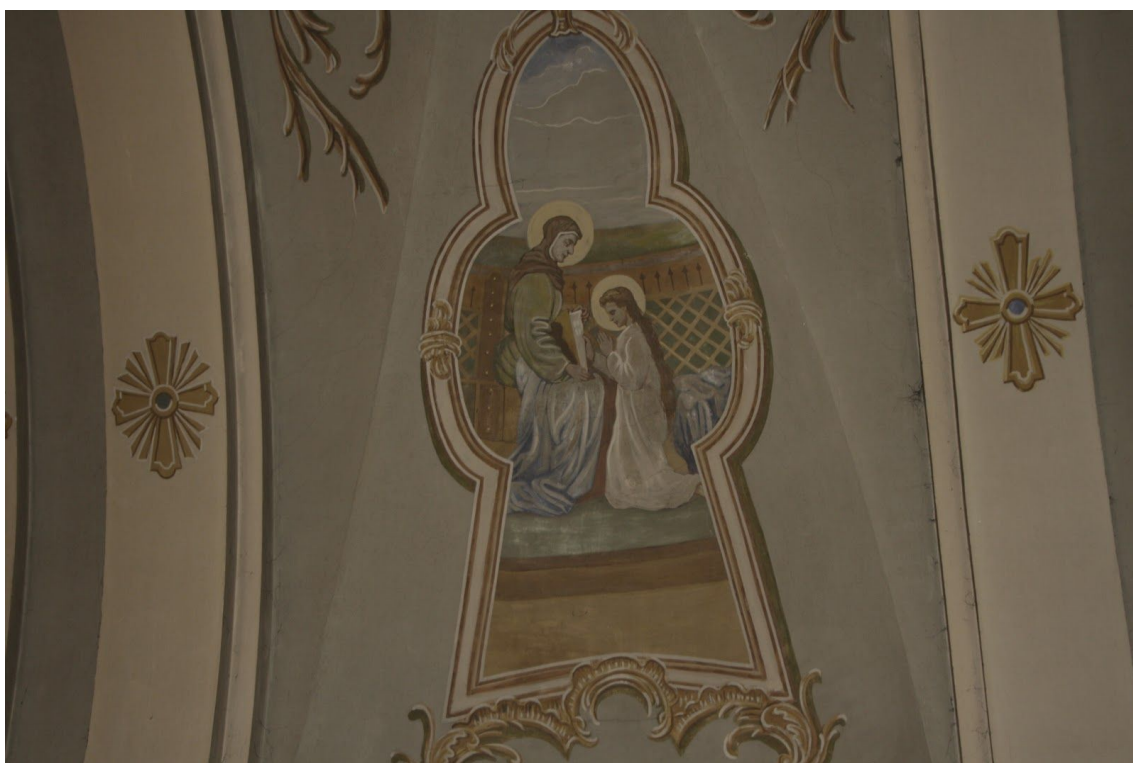
Fot. 5. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana północna.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 6. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Kapitele pilastrów.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 7. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie, Święty Wojciech. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 8. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 9. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie, św. Franciszek z Asyżu. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 10. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie, św. Helena. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 11. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie, św. Jan Chrzciciel. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

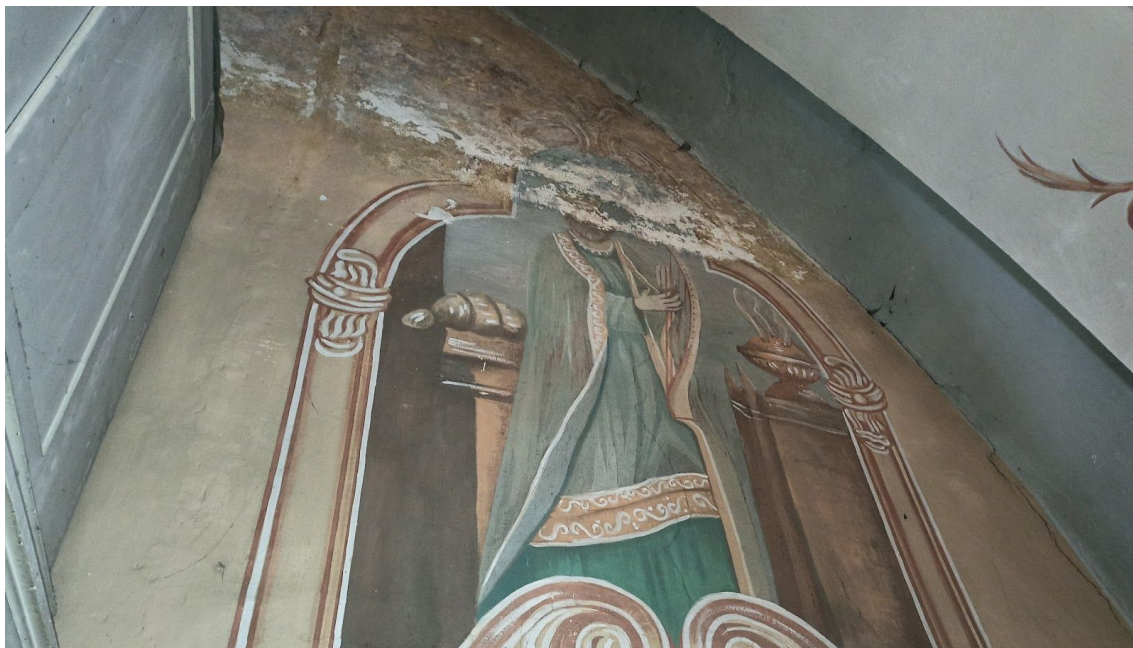
Fot. 12. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie, św. Stanisław. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

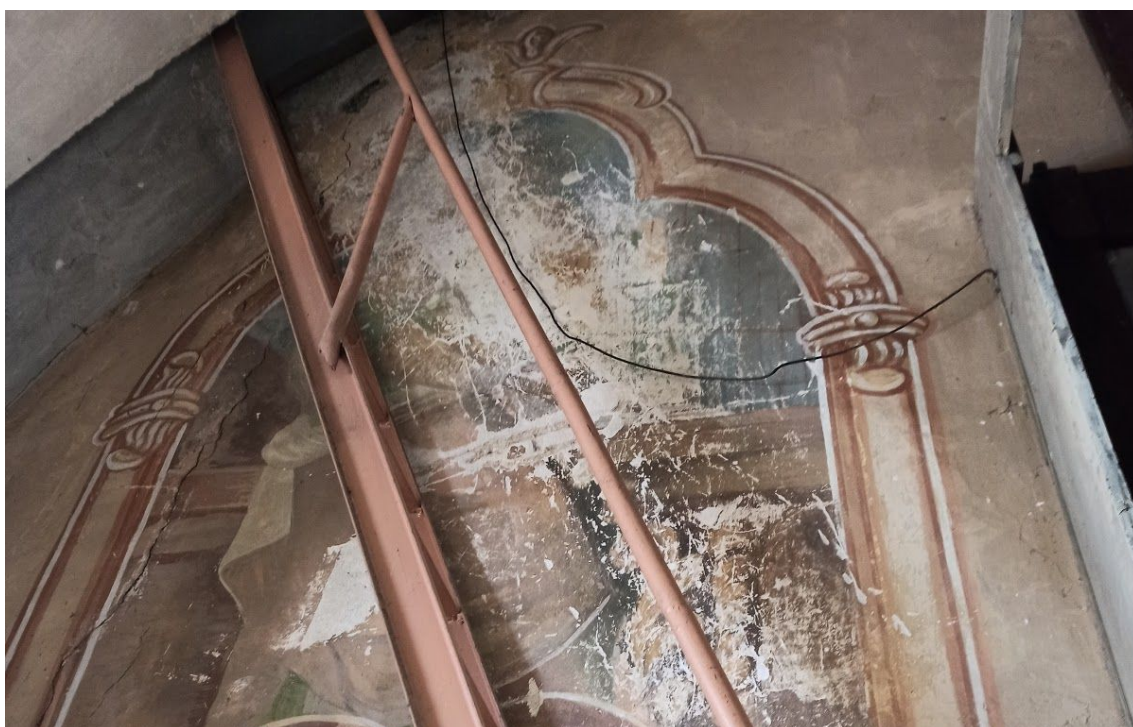
Fot. 13. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie, św. Ambroży. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 14. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie, św. Stanisław Kostka. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 15. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana chóru, Dawid. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 16. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana chóru, św. Cecylia. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 17. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Bazy pilastrów, ściana południowa. Widoczne wykwity soli na lamperii olejnej. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 18. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa, pierwsze przesło. Widoczna łuszcząca się warstwa malarska. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 19. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa, pilastry. Widoczne łąty cementowe, łuszcząca się warstwa malarska.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 20. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana chóru. Widoczne łąty gipsowe, łuszcząca się warstwa malarska.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 21. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa, łuk nad otworem okiennym. Widoczne pęknięcia tynku.

Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 22. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa. Widoczne pęknięcia tynku.

Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 23. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana zachodnia, kapitel pilastra. Widoczne ubytki tynku. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 24. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa, pilastry. Widoczne przekucia elektryczne. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 25. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Kruchta.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

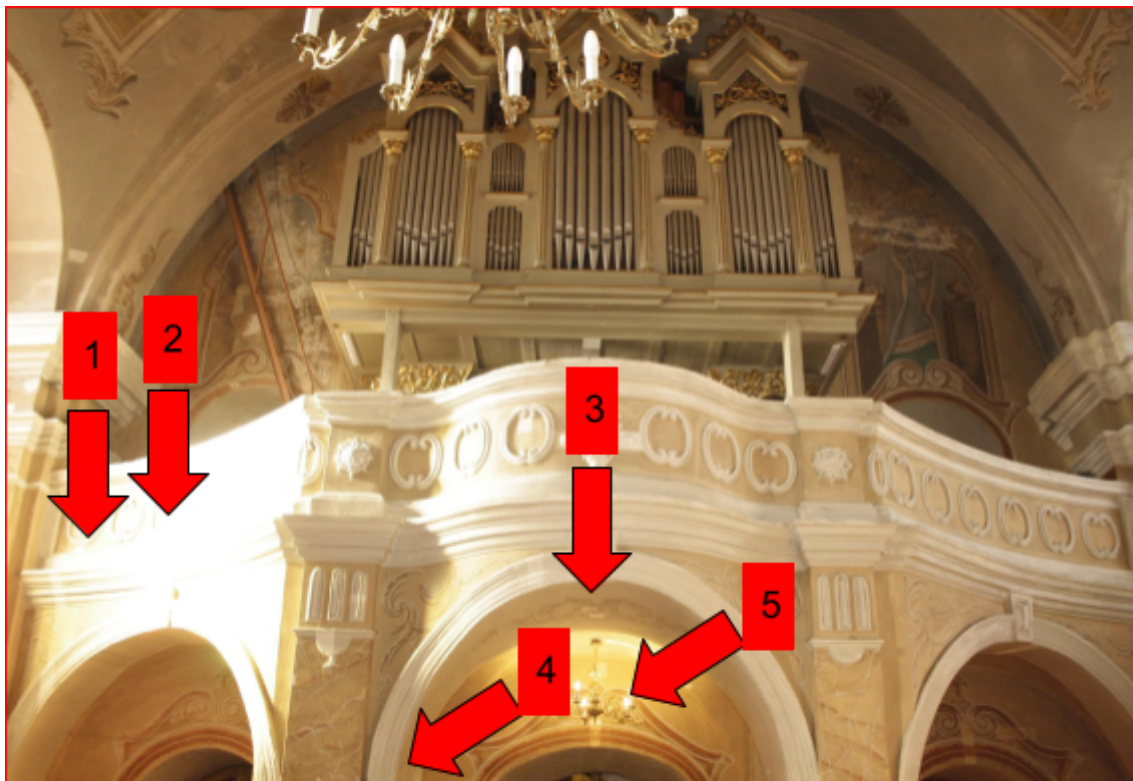
Fot. 26. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Kruchta.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 27. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Kruchta.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 28. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Kruchta.
Widoczne przekucia, łaty cementowe.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 29. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Fotografia przedstawia rozmieszczenie odkrywek na chórze.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

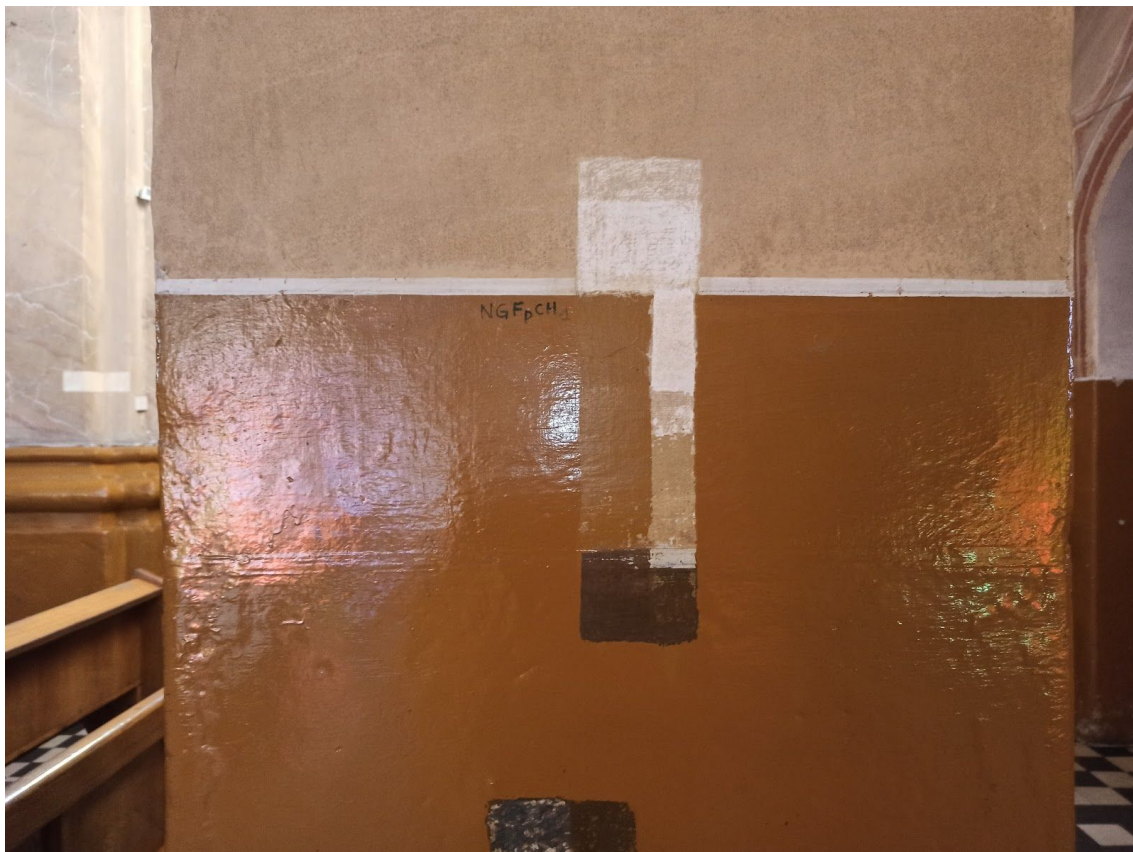
Fot. 30. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Balustrada chóru. Odkrywka płaszczyznowa nr 1.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 31. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Balustrada chóru. Odkrywka płaszczyznowa nr 2. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

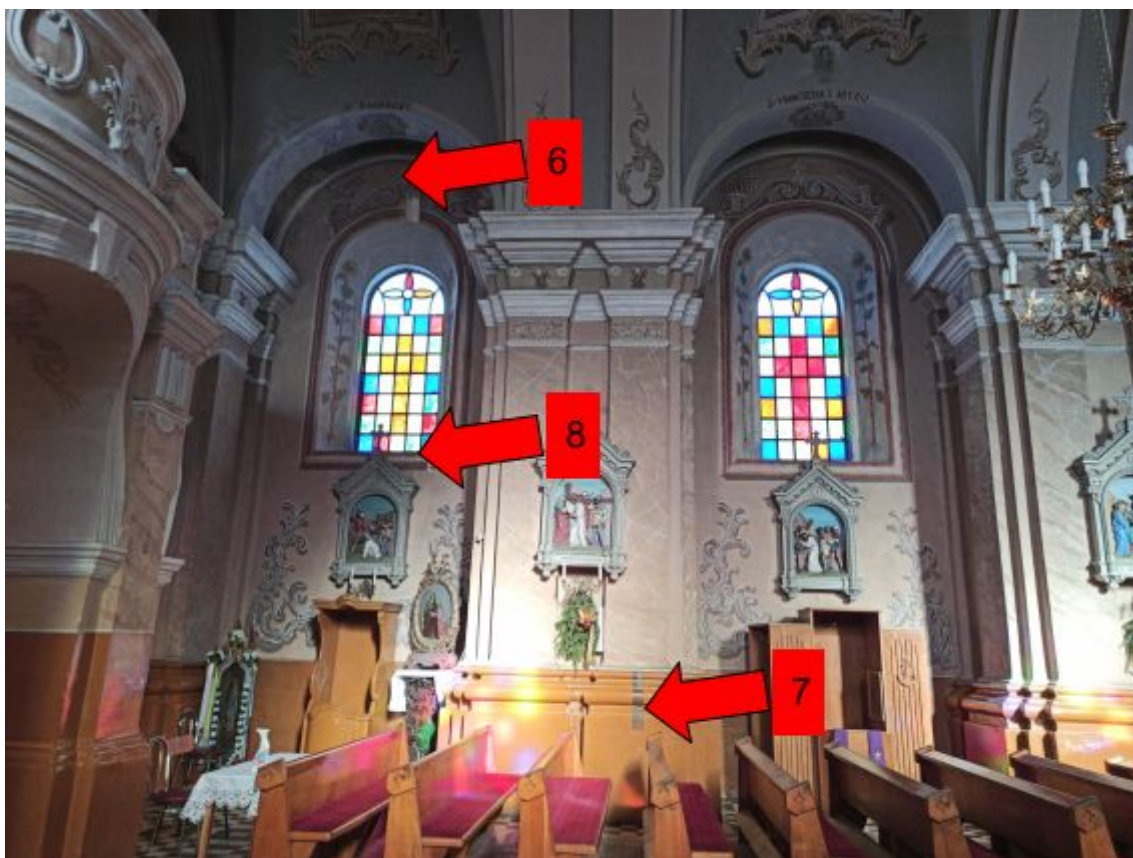
Fot. 32. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Sklepienie chóru. Odkrywka płaszczyznowa nr 3. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 33. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Kolumny chóru. Odkrywka pasowa nr 4. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 34. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Podchórze. Odkrywka płaszczyznowa nr 5. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 35. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Fotografia przedstawia rozmieszczenie odkrywek na ścianie północnej. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

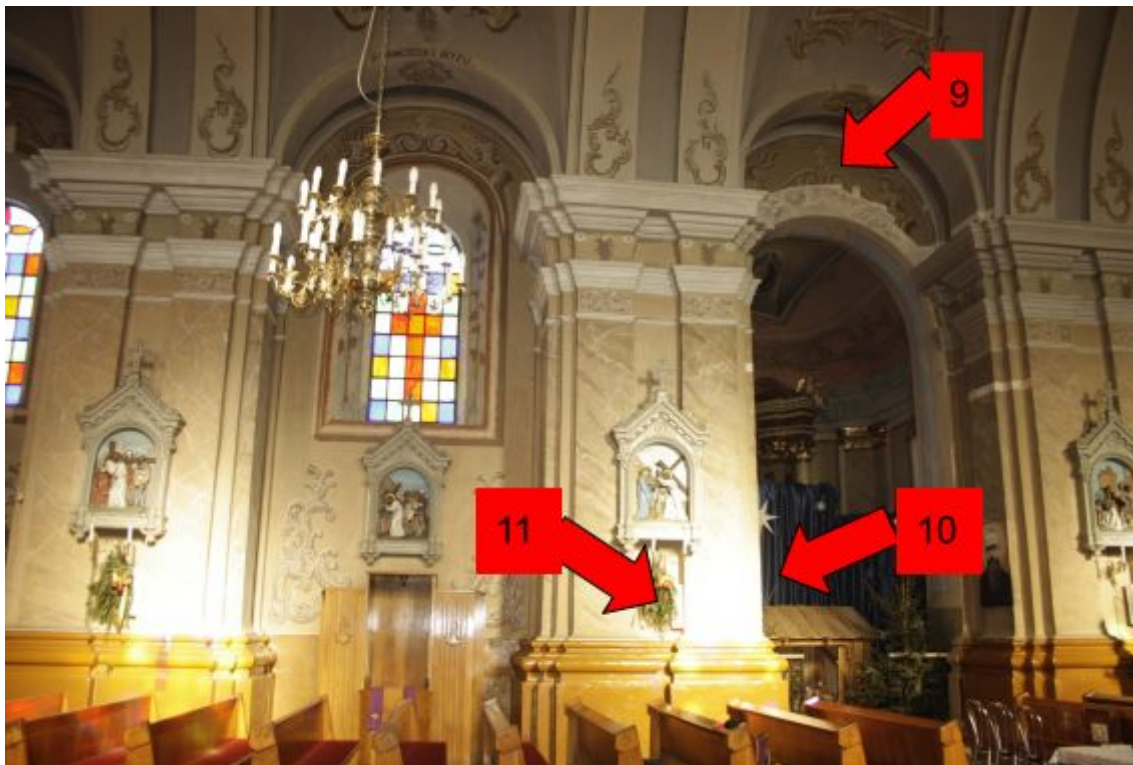
Fot. 36. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana północna. Łuk nad ościeżem okna. Odkrywka płaszczynowa nr 6. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 37. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana północna, bazy pilastrów. Odkrywka pasowa nr 7. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 38. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana północna, ościeże okna. Odkrywka płaszczyznowa nr 8. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 39. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Fotografia przedstawia rozmieszczenie odkrywek na ścianie północnej. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

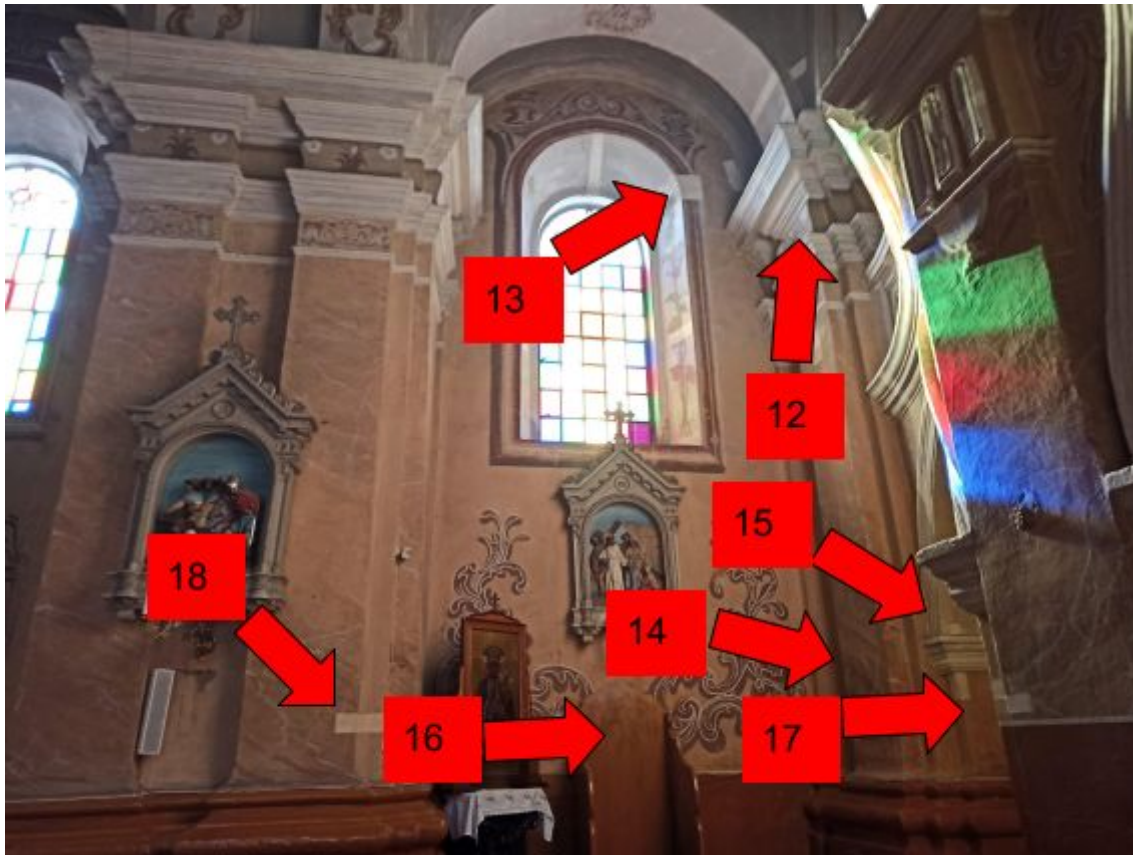
Fot. 40. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana północna, łuk nad kaplicą Matki Boskiej. Odkrywka płaszczynowa nr 9. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 41. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana północna, pilaster. Odkrywka pasowa nr 10. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 42. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana północna, pilaster. Odkrywka pasowa nr 11. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 43. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty.
Fotografia przedstawia rozmieszczenie odkrywek na ścianie południowej. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 44. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty.
Ściana południowa, kapitel pilastra. Odkrywka płaszczyznowa nr 12. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 45. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa, ościeże okna. Odkrywka płaszczyznowa nr 13. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 46. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty. Ściana południowa, pilaster. Odkrywka płaszczyznowa nr 14. Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 47. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty.
Ściana południowa-kapitel pilastra. Odkrywka pasowa nr 15.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 48. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty.
Ściana południowa. Odkrywka pasowa nr 16.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 49. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty.
Ściana południowa, kapitel pilastra. Odkrywka pasowa nr 17.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.

Fot. 50. Kościół p.w. św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy w Górze Świętej Małgorzaty.
Ściana południowa, pilaster. Odkrywka pasowa nr 18.
Fot. M. Kwiatkowski, 2021 r.